

CZU: 373.3.016:811.135.1+821.135.1

DOI: 10.36120/2587-3636.v32i2.167-176

MODELUL PEDAGOGIC DE FORMARE A CREATIVITĂȚII LA ELEVII TREPTEI PRIMARE DE ÎNVĂȚĂMÂNT PENTRU DEZVOLTAREA COMPETENȚEI LECTORALE ȘI A SCRIERII

Monalisa-Laura GAVRILUȚ, doctorandă

<https://orcid.org/0009-0004-1827-9254>

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” Chișinău

Abstract. Studiul literaturii este nu numai echivalentul cunoașterii, dar și al construirii identității proprii. De aceea, abordarea literaturii trebuie remodelată și reconsiderată, astfel încât este necesar ca demersurile să aibă în vedere, pe lângă latura cognitivă a învățării, dimensiunea afectiv-atiudinală și capacitățile creativ-imaginative ale elevilor. Lectura creativă și scrierea creativă oferă profesorilor și elevilor un teren fertil de exploatare și valorificare a acestor capacități, câtă vreme lectura nu înseamnă doar a înțelege mai bine ideile „celuilalt”, ci și un proces care poate conduce la o înțelegere mai profundă și mai nuanțată a propriilor idei și sentimente, a identității pe care ne-o construim continuu prin raportare la ceilalți.

Trebuie să pledăm pentru stimularea creativității, aceasta fiind un mijloc esențial de a dezvolta gândirea critică și de a stimula potențialul fiecărui elev atât în procesul receptării, cât și în procesul scrierii.

Cuvinte-cheie: creativitate, competență, comunicare, lectură, scriere.

THE PEDAGOGICAL MODEL OF CREATIVITY TRAINING OF STUDENTS FROM PRIMARY SCHOOL FOR DEVELOPMENT OF LECTURING AND WRITING SKILLS

Summary. The study of literature is not only the equivalent of knowledge, but also of building one's own identity. Therefore, the approach to literature must be reshaped and reconsidered, so that it is necessary that the approaches take into account, in addition to the cognitive side of learning, the affective-attitudinal dimension and the creative-imaginative capacities of the students. Creative reading and creative writing offer teachers and students a fertile ground for exploiting and capitalizing on these capacities, while reading is not only about better understanding the ideas of the "other", but also a process that can lead to a deeper and more nuanced understanding of our own ideas and feelings, of the identity that we continuously build by relating to others.

We must advocate for the stimulation of creativity, this being an essential means to develop critical thinking and to stimulate the potential of each student both in the process of reception and in the process of writing.

Key-words: creativity, competence, communication, reading, writing.

În contextul actual, mă întreb dacă mai putem vorbi despre conceperea lecturii ca ritual de trecere de la necunoscut la cunoscut, de la barbarism la cultural, conform ritualului sacru ebraic de trecere de la neștiință la știință.

Este evident că trebuie să concepem azi lectura având în vedere respectarea unor etape succesive, într-un ambient cu accente sărbătorești, dar și protective. Noi, cadrele didactice, trebuie să concepem formule atractive de prezentare a textului pentru o lectură reușită.

Actul lecturii este un act de comunicare între un autor și un cititor, mediat de un text și influențat de un context.

Înscrisă în zonele de bază ale învățării, lectura școlară are un rol principal din punctul de vedere al transmiterii, asimilării și regenerării valorilor culturale ale fiecărei societăți. Fiind un proces complex la nivelul școlii, lectura este o rezultată a întrepătrunderii competențelor și deprinderilor recunoașterii și ale înțelegerii simbolurilor literare și literale. Competențele și deprinderile aparțin nivelurilor de percepție, de decodare, de experiență, de fond lingvistic, de capacitatea de stocare, de capacitatea de a stabili conexiuni, în așa fel încât cititorul să se poată autoproiecta prin anticipație sau prin retrospecție pe baza lecturii făcute [1].

Jonathan Culler (1981) definește competența literară ca fiind o noțiune generativă, pentru că realizează, în paralel, lectura și înglobarea achizițiilor, a regulilor implicite și a expectațiilor asupra naturii textului literar.

La etapa actuală se impune valorificarea abordărilor creativității la elevii treptei primare de învățământ pentru dezvoltarea competențelor lectorale și a scrierii.

Totodată, valorificarea abordărilor creativității la elevii treptei primare de învățământ pentru dezvoltarea competențelor lectorale și a scrierii este tratată insuficient.

Obiectivul propus este: formarea creativității la elevii treptei primare de învățământ pentru dezvoltarea competenței lectorale și a scrierii la elevii treptei primare de învățământ.

- a) Modelul pedagogic își propune să formeze creativitatea la elevii treptei primare de învățământ pentru dezvoltarea competenței lectorale și a scrierii la elevii treptei primare de învățământ.
- b) Modelul elaborat a fost conceptualizat în Ghidul metodologic, adresat elevilor treptei primare de învățământ.

Elucidarea stării de fapt a făcut posibilă modelizarea pedagogică a proiectării modelului pedagogic de formare a creativității pentru dezvoltarea competenței lectorale și a scrierii la elevii treptei primare de învățământ. Sistemul modelului pedagogic de formare a creativității la elevii treptei primare de învățământ are trei componente:

1. Componenta teleologică include: competențele specifice disciplinei Limba și literatura română, valorificând în special în special competența de lectură, competența de comunicare scrisă.

Competența lectorală se reflectă în procesul de înțelegere, raportat la modul în care lectorul „stăpânește codurile“ [1, p. 58]. Această competență este reflexul instituirii unei relații de cooperare, având la origine intenția oricărui autor de a se adecva unui „orizont de așteptare“ al cititorului pe care îl are în vedere atunci când își proiectează textul. Procesul „facerii“ unui act de comunicare scris este finalizat când destinatarul supune textul unui travaliu analitic, recuperând sensul pe care l-a avut în vedere transmițătorul, printr-o interpretare adecvată.

Competența de comunicare scrisă reprezintă ansamblul de cunoștințe, capacități și atitudini pe care le mobilizăm pentru a produce o diversitate de mesaje scrise [9].

2. Sfera tehnologică a antrenat interdependența dintre tehnologia educațională – tehnologia didactică (metode și procedee de predare-învățare-evaluare în cadrul disciplinei școlare limba și literatura română).

Considerațiile metodologice pentru dezvoltarea competenței lectorale și a scrierii în cadrul integrării conținuturilor curriculare la limba română vizează dezvoltarea competenței lectorale și a scrierii în cadrul integrării conținuturilor curriculare la limba și literatura română, condiția necesară fiind ***dobândirea autonomiei lectorului în relație cu textul literar/nonliterar***. În acest sens, voi avea în vedere următoarele obiective:

- ✓ Stabilirea unor demersuri coerente, definatorii pentru tematica abordată;
- ✓ Structurarea sinergică a conținuturilor, astfel încât să fie evidențiată relația de consubstanțialitate dintre lectură și scriere creativă;
- ✓ Diversificarea contextelor de redactare și a tipurilor de text;
- ✓ Regândirea formelor de evaluare, în relație cu diversitatea situațiilor de comunicare și a speciilor textuale;
- ✓ Propunerea unor scenarii alternative de scriere creativă, influențate de studiile de poetică, conexe cu etapele travaliului creator;
- ✓ Conturarea unui demers didactic reprezentativ pentru scrierea reflexivă;
- ✓ Crearea unor contexte cognitive prin care să se instituie noi modalități de reacție la text, prin intermediul jurnalului de lectură, având ca punct de plecare jurnalul personal – formă de narațiune reflexivă;
- ✓ Descrierea actului lecturii ca relație între cititor – text – context;
- ✓ Identificarea componentelor principale ale contextului lecturii;
- ✓ Exersarea unor activități de stimulare a lecturii;
- ✓ Prezentarea unor activități didactice alternative de abordare a textului literar și nonliterar;
- ✓ Evidențierea particularităților *clubului de lectură*, ca formă de *desfășurare a unor ritualuri ce dezvoltă sociabilitățile lecturii*;
- ✓ Surprinderea identității *atelierului de lectură*, cadru pertinent pentru inițierea elevilor în adoptarea unei atitudini autonome față de text;
- ✓ Precizarea etapelor receptării textului literar;
- ✓ Enumerarea unor activități didactice de prelectură a textului, prin intermediul cărora se conturează un anumit univers de așteptare;
- ✓ Exersarea unor activități de receptare a textului (lectura continuă, lectura discontinuă, lectura silențioasă);
- ✓ Conturarea unor demersuri didactice reprezentative pentru valorificarea reacției emoționale față de text;
- ✓ Identificarea etapelor analizei textului;

- ✓ Conștientizarea importanței lecturii și a scrierii creative, ca forme de înțelegere mai nuanțată a propriilor idei și sentimente;
- ✓ Identificarea trăsăturilor definitorii ale noii paradigme educaționale, prin raportare la principiile constructiviste și ale învățării integrate;
- ✓ Evidențierea particularităților didacticei redactării;
- ✓ Evidențierea particularităților didacticei lecturii, prin constituirea unor conținuturi sinergice, consecință a corelării activităților de scriere și de lectură;
- ✓ Identificarea principalelor strategii de prelectură a textului;
- ✓ Identificare principalelor activități de receptare a textului literar;
- ✓ Precizarea etapelor procesului de creație;
- ✓ Prezentarea particularităților scrierii reflexive;
- ✓ Reconstituirea din perspectivă pedagogică a câmpului semantic al cercului de lectură
- ✓ Delimitarea cercului de lectură de atelierul de creație, ca forme de aprofundare a textului literar.

Diversificarea situațiilor de comunicare și a speciilor textuale impune regândirea formelor de evaluare. Alina Pamfil (2009) propune o grilă de evaluare a produselor finale ale scrierii, având în vedere cele trei componente verbale ale competenței de comunicare (discursivă, textuală, lingvistică):

- ✓ *Criteriul conținutului* (substanțialitatea mesajului, claritatea și coerența ideilor, relevanța exemplelor, expresivitatea imaginilor etc.).
- ✓ *Criteriul discursiv sau pragmatic* (gradul de adecvare la situația de comunicare impusă de particularitățile contractului de lectură a textului analizat).
- ✓ *Criteriul structurii textuale* (în funcție de particularitățile contractului de lectură a textului analizat).
- ✓ *Criteriul lingvistic* (prin raportare la normele gramaticale).
- ✓ *Criteriul formal* (în funcție de ortografie, punctuație, așezare în pagină, lizibilitatea scrisului, calitatea ilustrației).

Aprecierile învățătorului ar trebui să se caracterizeze prin:

- ✓ Privilegierea comentariilor pozitive, în detrimentul celor negative;
- ✓ Predominanța aserțiunilor explicative (*Nu ai început bine compunerea, deoarece...*), în locul celor imperative (*Scrie frumos!*);
- ✓ Adoptarea unei atitudini empatice.

O modalitate de evaluare alternativă, mult vehiculată astăzi, este **portofoliul**. La disciplina Limba și literatura română, acesta ar putea să cuprindă:

- ✓ *Fișa personală*;
- ✓ *Opis*;
- ✓ *Rezumate ale operelor literare*;
- ✓ *Eseuri*;

- ✓ *Articole citite;*
- ✓ *Fișe individuale de studiu;*
- ✓ *Proiecte individuale/de grup;*
- ✓ *Teste;*
- ✓ *Desene care să ilustreze diferite opere;*
- ✓ *Reprezentări grafice;*
- ✓ *Înregistrări, fotografii care reflectă activitatea individuală/de grup a elevului;*
- ✓ *Concepte operaționale;*
- ✓ *Autoevaluări;*
- ✓ *Interviuri cu diverse personalități culturale;*
- ✓ *Creații personale.*

Propun câteva demersuri didactice:

A. În lecții

Pentru stimularea imaginației, dar și a observării atente a informațiilor din text, se poate propune *lectura anticipativă* a unui text. Este adecvată textelor narative, deoarece mizează pe construirea de predicții în legătură cu continuarea poveștii, predicții bazate pe ceea ce elevii află, pas cu pas/ secvență cu secvență, dintr-un text. Mai ușor de folosit în cazul textelor scurte, care pot fi abordate într-o oră de curs, metoda poate fi însă utilizată și pe texte ample, tocmai pentru a-i motiva pe elevi să citească în întregime, de pildă, un roman, urmărind, între altele, și să afle dacă predicțiile lor au fost corecte. În finalul activității, profesorul le poate cere elevilor să reflecteze asupra activității, răspunzând la câteva întrebări:

- De ce le-a plăcut/nu le-a plăcut activitatea?
- Care au fost pașii activității?
- Cum au reușit să facă predicții corecte?
- Ce informații din text i-a condus spre o predicție bună?
- Folosesc sau pot folosi lectura predictivă și când citesc de plăcere?
- L-a ajutat lectura predictivă să înțeleagă textul în profunzime?

Avantaje:

- este o narațiune simplă;
- prin limbajul expresiv folosit se captează atenția elevilor;
- elevii participă afectiv;
- se stimulează imaginația școlărilor.

Limite:

- este mai puțin solicitată interpretarea cunoștințelor, accentul căzând pe receptare.

Exemplu:

Am aplicat *lectura anticipativă* la clasa a patra, având ca text-suport *Povestea crocodilului care plângea*, de Vl. Colin, în momentul de prezentare a noului conținut, punând elevilor următoarele întrebări:

De ce credeți că plângea crocodilul?

Ce credeți că se va întâmpla mai departe?

Conținuturi:

Componenta conținuturi s-a axat pe abordarea interdisciplinară a conținuturilor. Interdisciplinaritatea obiectului limba și literatura română cu alte obiecte este obligatorie, ținând cont de aplicabilitatea directă în practică a istoriei, biologiei, geografiei, muzicii, desenului, religiei și limbilor străine. Interdisciplinaritatea acestor obiecte înseamnă studii și interpretări stilistice în planul conținuturilor care să ofere cunoașterea și descifrarea simbolurilor și metaforelor artistice pornind de la cunoștințe din alte domenii.

O bună experiență interdisciplinară le poate oferi elevilor flexibilitatea și capacitatea de introspecție pe care altfel nu ar putea-o dobândi.

Legătura dintre istorie și literatură se poate stabili atunci când discutăm despre chipurile unor mari domnitori români sau despre mari evenimente istorice ale țării.

Literatură și biologie, descriere literară și descriere științifică, epitete, personificări și termeni, concepte exacte, riguroase, o legătură care se creează firesc, stimulând înțelegerea în moduri diverse a unor cunoștințe din mediul naturii. Despre flori a scris Vasile Alecsandri, *Doine și lăcrimioare* sau Arghezi: celebrele *Flori de mucigai*.

Același tip de legătură se stabilește și între literatură și geografie, când sunt descrise râuri din țara noastră *Malul Siretului* de Vasile Alecsandri, *Oltul* de Octavian Goga.

Interdisciplinaritatea literatură - religie, scriitură religioasă, termeni împrumutați din învățăturile creștine, poeți care apelează la cuvintele sau pildele biblice și scriu despre sărbători mari creștine: *Rugăciune* la Octavian Goga, Mihai Eminescu, Șt. O. Iosif, Marin Sorescu.

Literatura simbolistă pleda pentru muzicalitatea creației artistice, fie prin prezența instrumentelor muzicale, fie prin muzicalitatea interioară a versurilor. Astfel, întâlnim în creația literară termeni împrumutați din domeniul muzicii; *Ecou de serenadă*, de George Bacovia, *Imnul studenților*, de George Coșbuc, *Doina*, de Mihai Eminescu.

Cromatică artistică este, de asemenea, fie exprimată direct prin culori cu putere de simbol *Alb, Gri, Amurg violet*, de G. Bacovia. Vasile Alecsandri, creatorul pastelului, a scris *Pasteluri: Vara, Iarna, Viscolul, Sfârșit de toamnă*.

Utilizarea metodelor interactive permite însușirea adecvată a cunoștințelor, iar aspectul interdisciplinar al orelor de limba și literatura română sporește fixarea acestora și transformarea în priceperi și deprinderi. Abordarea unei teme din perspectiva altor discipline oferă posibilitatea unității în ceea ce privește efectul cunoștințelor materializat

în priceperi și deprinderi. Pornind de la ilustrarea unui anumit aspect în diverse domenii, ora de literatură sporește prin complexitate, dar, în același timp, se conturează elementul esențial.

În predarea - învățarea unor conținuturi ce presupun nemijlocit un aspect interdisciplinar, utilizarea metodelor interactive sporește gradul de reflecție multilaterală a elevului asupra aceluși aspect din realitate. Fie că sunt folosite de un profesor la obiectul său, pentru a evidenția referirea la alte domenii, fie sunt utilizate la predarea în echipă (*team-teaching*), fiecare organizându-și conținuturile în funcție de specificul disciplinei sale, metodele interactive dezvoltă logica percepției noțiunilor.

B. Complementare și activități nonformale

a. Cercul de lectură

- ✓ Obiectivul principal este parcurgerea unui număr cât mai mare de texte
- ✓ Selecția poate fi realizată prin strategia *lectura – descoperire de cărți* sau prin aprofundarea unei anumite arii tematice
- ✓ Poate fi constituit și în jurul unui singur text
- ✓ Sunt *comunități de lectură* în care elevii se întâlnesc pentru că așa doresc
- ✓ Profesorul este mai mult un consilier, adoptând o atitudine discretă

b. Atelierul de lectură

- ✓ Forme structurate, dominate de intenții didactice
- ✓ Presupune alegerea unor opere a căror înțelegere impune o îndrumare
- ✓ Vizează dezvoltarea capacităților de lectură prin intermediul unor sarcini de lucru bine focalizate

Participanții devin nu numai membri ai unei comunități, ci și interpreți de literatură.

Atât în cadrul cercului, cât și al atelierului de lectură, pentru a-i stimula pe elevi să-și exprime propriile reacții, sentimente și atitudini față de ceea ce citesc, se poate folosi *metoda jurnalului cu dublă intrare*, care îmbină lectura și scrierea creativă. Elevii primesc o foaie împărțită în două coloane. În prima coloană este reprodus textul/un fragment din textul propus. A doua coloană va fi completată de elevi. Pe măsură ce citesc, vor nota în această coloană, cu diferite culori, în funcție de reacția lor, următoarele aspecte: ce le-a plăcut în comportamentul personajelor, ideile, formulările care le-au reținut atenția (cu VERDE); de ce nu sunt de acord cu o idee, un anumit comportament al personajelor (cu NEGRU); o experiență trăită de ei, pe care textul le-a amintit-o (cu ROȘU); cum s-ar fi comportat în situația dată, altfel decât personajele textului (cu GALBEN); de ce alt text citit de ei le amintește fragmentul ales de ei (cu ALBASTRU). Cerințele sunt pentru un fragment de text narativ sau dramatic, dar se pot formula și cerințe pentru un text liric.

Lectura subiectivă sau autobiografia cititorului presupune activități de scriere despre propriile experiențe de lectură: elevii pot scrie despre prima carte care i-a marcat, despre cum au descoperit lectura sau despre cum percep lectura (de ce/ce le place sau de ce/ce nu

le place să citească). Descriind modul în care lumea textului se întâlnește cu lumea cititorului, elevii devin conștienți de mizele identitare pe care lectura le presupune (Annie Rouxel, 2005). A scrie despre literatură nu trebuie să însemne suprimarea grijilor, a anxietăților sau a pasiunilor cititorului, pentru că motivațiile cele mai urgente ale oricărei persoane sunt legate de nevoia de a se înțelege pe sine prin confruntarea cu ideile celorlalți. Astfel de activități încurajează introspecția și spontaneitatea și pot fi propuse pe parcursul unui an școlar (o dată pe lună) sau pot constitui activități ale unor cercuri de lectură.

c. Revistele școlare

Pentru a avea ecou în sufletul elevului toată viața, activitățile educative trebuie să fie bine echilibrate, bine motivate și, mai ales, bine organizate. Între formele activităților educative, redactarea revistelor ocupă un loc central.

Coordonatorii revistelor au în vedere următoarele obiective:

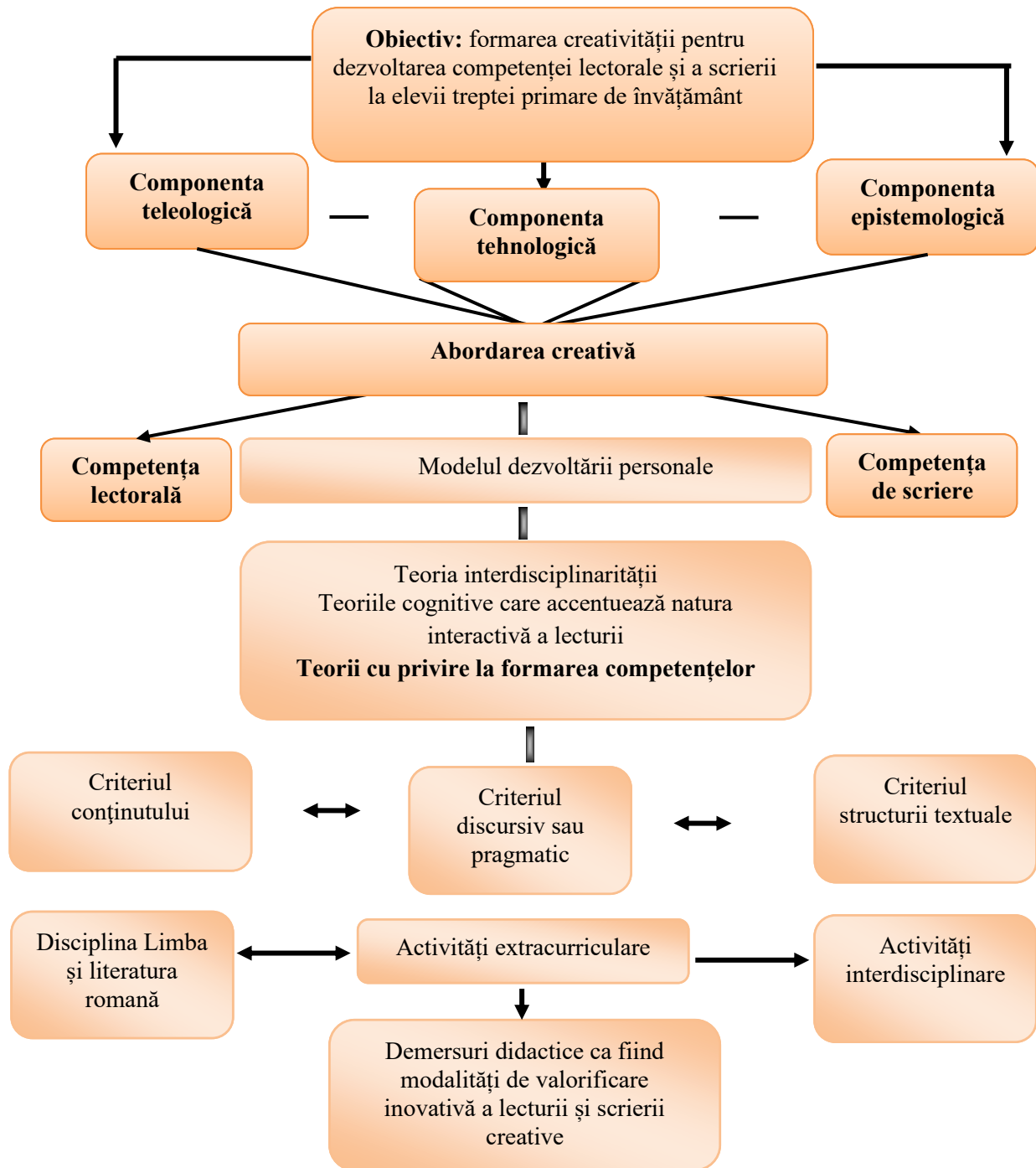
- stimularea imaginației și a creativității elevilor;
- autocunoașterea și autoevaluarea prin inserarea în revistă a unor texte;
- cunoașterea și popularizarea unor materiale gândite și create de elevi;
- atragerea și cultivarea unor talente din rândul elevilor;
- folosirea în mod plăcut și util a timpului liber;
- promovarea creațiilor cât mai multor elevi, pentru ca toți să se simtă utili, fără a se neglija însă spațiul acordat fiecăruia;
- contactul cu modelele de compoziție literară, pentru a ajuta elevii în însușirea tehnicii compoziției;
- exersarea unor deprinderi practice;
- descreșterea frunților prin probleme distractive, jocuri, rebusuri, umor.

Din punctul de vedere al implicării personale, cei mai mulți elevi sunt activi, participând direct cu materiale pentru revistă.

Tematica revistelor școlare permite elevilor să-și evalueze capacitatea de exprimare scrisă, bogăția vocabularului, tehnicile de redactare, bogăția de informație însușită la limba română, la alte discipline, în viața cotidiană (interdisciplinaritate și transdisciplinaritate), să-și aprecieze capacitatea de creație, de însușire a normelor ortografice și ortoepice, să exerseze modalitățile de expunere: narațiune, dialog, descriere, versificație.

Se mai poate adăuga faptul că realizarea unei reviste școlare presupune un volum mare de muncă, efort și susținere financiară.

Elevii trebuie eliberați de tot felul de constrângeri, trebuie lăsați să caute noul, să-și descopere libertatea, plăcerea de a crea și de a trăi. Nu trebuie uitat îndemnul poetului Lucian Blaga care ne transmite să continuăm săpatul și după ce am găsit apa, până dăm de stele în ea.

Avantaje ale acestor forme complementare:

- ajută elevii să gândească critic;
- elevii își exprimă argumentat părerea;
- crește încrederea în sine a elevilor;=
- dezvoltă deprinderi de muncă intelectuală;
- petrecerea cu folos a timpului liber;

Limite:

- se creează neajunsuri legate de locul desfășurării acestor activități;
- -participarea unui număr restrâns de membri.

3. Componenta epistemologică s-a constituit din teorii, concept, principii, idei, în temeiul cărora teleologia și tehnologia au obținut contururile unor obiecte construite.

Domeniile angajate de epistemologia modelului pedagogic de formare antrenează un sistem de principii, idei, criterii - despre care este posibil de a proiecta/realiza eficient formarea creativității la elevii treptei primare de învățământ.

Bibliografie

1. CORNEA, P. *Introducere în teoria lecturii*. Iași: Editura Polirom, 1998. 240 p.
2. COSTEA, O. *Didactica lecturii- o abordare funcțională*. Iași: Editura Institutul European, 2006. 182 p.
3. CRISTEA, S. *Dicționar enciclopedic de pedagogie*. București: Didactica Publishing House, 2015. 831 p.
4. GUȚU, VI. *Pedagogie*. Chișinău: CEP USM, 2013. 508 p.
5. JONNAERT, PH.; ETTAYEBI, M.; DEFISE, R. *Curriculum și competențe*. traducere de Iulia Mateiu. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2010. 121 p.
6. PAMFIL, A. *Limba și literatura română în școala primară, perspective complementare*. Pitești: Editura Paralela 45, 2009. 278 p.
7. REY, B.; CARETTE, V.; DEFRANCE, A.; KAHN, S.; PACEARCĂ, Ș. *Competențele în școală*. traducere de Aurelia Ulici. București: Aramis Print, 2012. 176 p.
8. SALADE, D. *Dimensiuni ale educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998. 231 p.
9. SÂMIHĂIAN, F. *O didactică a limbii și literaturii române*. București: Editura Art, 2014. 403 p.